

Obsah

1	Úvod	7
2	Domov mládeže	9
2.1	Organizace domova mládeže	9
2.2	Volný čas v domovech mládeže.....	10
2.3	Dokumentace školského zařízení.....	13
2.4	Základní právní normy vymezující postavení a obsah práce DM	15
2.5	Období adolescence	18
2.6	Kontrola České školní inspekce v domovech mládeže	19
3	Kázeň a výchova	21
3.1	Teoretická východiska	21
4	Vnitřní řády domovů mládeže s aspektem na výchovná opatření	24
4.1	Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky	24
4.2	Popis vzorku výzkumného šetření	24
4.3	Metodologie výzkumu	26
4.4	Analýza a srovnání vnitřních řádů vybraných DM	27
4.5	Nahlížení žáků na výchovná opatření ve vnitřním řádu domova mládeže v konfrontaci s vychovateli	33
4.6	Polostrukturované rozhovory s vybranými vychovateli	40
4.7	Závěry výzkumného šetření a doporučení pro praxi.....	46
5	Závěr	49

1 Úvod

Výchovná opatření jsou nezbytným nástrojem pro řešení problémového chování, ale i na podporu kázně a disciplíny žáků. V pedagogické praxi má pedagogický pracovník a ředitel školy k dispozici dvě formy výchovných opatření, které stanovuje právní předpis MŠMT ČR, a to pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Ministerstvo školství vymezuje druhy dalších kázeňských opatření i podmínky pro jejich udělování. Pravidla pro udělování pochval a ukládání napomenutí, důtek nebo vyloučení, by měly být vždy součástí jak školního řádu, tak i vnitřního řádu domova mládeže (dále pouze DM). A právě na to se zaměřuje moje výzkumné šetření.

Výchovná práce vychovatele se promítá do chování kolektivů, výchovných skupin i jednotlivců a odráží se také na klimatu celého domova mládeže. Cesta pro soužití vychovatele a žáka vede přes dodržování pravidel, které jsou stanoveny v pedagogickém dokumentu – vnitřním řádu domova mládeže.

Téma bakalářské práce Vnitřní řády domovů mládeže s aspektem na výchovná opatření, jsem zvolila s ohledem na dlouhodobý zájem o tuto oblast. Cílem mé práce je porovnat a popsat vnitřní řády vybraných domovů mládeže, analyzovat jednotlivé části, porovnat je s aktuálně platnou legislativou a zjistit systém výchovných opatření a jejich účinnost, a to všechno při rozhovorech s vychovateli, kteří se v praxi pohybují již delší dobu, a tak mají bohaté zkušenosti přímo z praxe.

Práce vytváří ucelený obraz dané oblasti a obohacuje o získané poznatky v oblasti domovů mládeže v Libereckém kraji. Svým obsahem je přínosná jak pro pedagogické pracovníky, tak i pro ostatní zájemce o tuto problematiku.

Práce je rozdělena do tří kapitol. První dvě tvoří teoretickou základnu, třetí představuje výzkumné šetření. Teoretická část je věnována charakterizaci školského zařízení pro výchovu a ubytování – domovům mládeže. Je zde popsána organizační struktura těchto zařízení a uvedena legislativa, která tvoří jejich právní rámec. Zmíněny jsou také základní kutikulární dokumenty domovů mládeže, především pak vnitřní řád domova mládeže se zaměřením na výchovná opatření a jejich účinnost. Představeny jsou také kategorie kázně a výchovy, které s výchovnými opatřeními souvisí. Třetí kapitola představuje samotné výzkumné šetření, cílové otázky, výzkumný vzorek, použitou metodo-

logii a výsledky. Získané poznatky jsou následně interpretovány a uvedeny do souvislostí. Závěr je věnován celkovému shrnutí bakalářské práce.

2 Domov mládeže

Podle školského zákona, který je podrobněji rozebírán v podkapitole o legislativě ČR, je domov mládeže školským účelovým a ubytovacím zařízením. To znamená, že toto zařízení zajišťuje žákům, studentům středních a vysokých škol vzdělávání, sportovní a jiné zájmové činnosti, a to v době mimo vyučování. Zabezpečuje také celodenní výchovu, stravování a ubytování.

Kratochvílová (2007, s. 112) uvádí: školské výchovně-vzdělávací zařízení typu školský klub dětí a domov mládeže plní nejenom výchovnou, ale i sociální funkci (v čase nepřítomnosti rodiny se starají o děti). Z toho vyplývá i specifikum domovů mládeže ve výchově mimo vyučování. Proto je v denním programu vyčleněný čas i na přípravu do školy, který nepatří k volnému času, neboť není spojen s povinnostmi žáků.

2.1 Organizace domova mládeže

V domově mládeže (dále pouze DM) pracují jako pedagogičtí pracovníci vychovatelé. Podle vyhlášky č. 108/2005 Sb. je základní jednotkou výchovně vzdělávací činnosti výchovná skupina. Žáci jsou rozděleni do výchovných skupin, přičemž jedna skupina má nejméně dvacet nejvýše třicet členů a vede ji jeden vychovatel. Ředitel může v odůvodněných případech zvýšit počet ve skupině o tři žáky.

Žáci se ubytovávají nejčastěji po dvojicích, ale v každém případě odděleně podle pohlaví, případně i podle věku. Pokud skupinu tvoří žáci a studenti se zdravotním postižením, je skupina stejně početná jako skupina s žáky bez zdravotního postižení. Pokud je ve skupině žák s omezenou pohybovou schopností, je ve většině případů umístěn na pokoji sám kvůli dostatečnému prostoru pro pohyb.

Obsah výchovné činnosti v domovech mládeže navazuje na obsah vzdělávací práce střední školy. Důraz je kladen především na úspěšné studium umožňující budoucí uplatnění na trhu práce (Pávková, Hájek, Hofbauer, 2011).

Pávková, Pavlíková, Hrdličková (2002) dále uvádějí jiný typ domovů mládeže, a to domov mládeže penzionovaného typu, jehož chod je založen na velké organizační volnosti, kde je činnost organizována podle zájmů a potřeb skupiny žáků.

Jaký je však rozdíl mezi domovem mládeže a internátem? Podle Bendla (2015) jsou internáty školská výchovná a ubytovací zařízení, která poskytují své služby dětem předškolního věku a žákům základních a středních škol se zdravotním postižením. Zajišťují jim ubytování, stravování a navazují na výchovné působení škol nebo zařízení, do kterých docházejí. Významnou součástí výchovného působení je pedagogické ovlivňování volného času žáků. To je z jejich strany založené na dobrovolnosti a ze strany vychovatele na jeho schopnosti a ochotě žáky k činnosti vhodně motivovat. *Dětem a žákům se zdravotním postižením zajišťuje internát nezbytnou speciálně pedagogickou podporu a může jim zajistit i léčebně-preventivní a rehabilitační péči* (Bendl 2015, s. 139).

2.2 Volný čas v domovech mládeže

Podle Pávkové, Pavlíkové, Hrdličkové (2002) plní pedagogické ovlivňování volného času mládeže v době mimo vyučování funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní, preventivní a také sociální. Hlavním principem je dobrovolnost ze strany žáků. Volný čas proto není hromadně organizován, ale je pedagogickými pracovníky ovlivňován nenásilnou formou. Žák tedy od vychovatele může dostávat podněty a získat u něj inspiraci, avšak nesmí být k volnočasové aktivitě vychovatelem nucen. Cílem vychovatelů je vést žáky tak, aby sami dokázali pochopit požadavky správného režimu v DM. Ty spočívají ve skutečnosti, že činnost v DM nemůže být jednostranná a jednotvárná, ale je nutné a vhodné střídat činnosti odlišného typu a charakteru a vhodně tak program prokládat různými činnostmi. Pávková, Hájek, Hofbauer (2002) uvádějí, že je nutné sledovat využívání volného času z hlediska sociologického a sociálně psychologického. *Je zapotřebí sledovat, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, zda pomáhají tyto vztahy kultivovat.* (Pávková, Hájek, Hofbauer 2002, s. 15).

Volnočasové aktivity jsou v pedagogice významným a aktuálním tématem. Jedná se o téma, o kterém se v poslední době hovoří především ve spojení s pasivitou dětí, přílišným sledováním televize, neustálým používáním mobilních telefonů, trávením času u počítačů, zejména surfováním po sociálních sítích a hraním počítačových her. Jsou s tím bezesporu spojeny zdravotní problémy typu obezita a nezdravého životního

stylu. Dalším rizikem v oblasti trávení volného času dnešní mladé generace je vliv kolektivu, který může vést k sociálně patologickým jevům. Úzká uzavřená komunita nabízí ideální prostředí pro experimentování, porušování či obcházení pravidel nebo vytváření pravidel vlastních. Na internátech škol se můžeme setkat s kouřením cigaret i marihuany, pitím alkoholických nápojů, experimentováním s užíváním tvrdých drog nebo se sexem. Je tedy velmi důležité věnovat problematice volného času pozornost.

Primárně má největší vliv na trávení volného času rodina. Ta by měla být vzorem a příkladem, jak by mělo dítě svůj volný čas využívat. Záleží na skutečnosti, zda rodiče tráví společný volný čas sportem, procházkami v přírodě či výlety. Protipólem může být trávení volného času pochůzkami po nákupních centrech, sezením u televize, u počítačů či v restauracích, kde popíjí alkohol. Při výběru kroužků dítě ovlivňuje jeho zkušenost s danou aktivitou a také prostředí, ve kterém vyrůstá. Dalším důležitým aspektem v problematice volného času je, zda je dítě ve své aktivitě rodinou podporováno a oceňováno.

Volnočasové aktivity mají na vývoj dítěte i jeho další život pozitivní vliv. Dítě musí volnočasová aktivita bavit a mělo by se o ní zajímat. Také ji musí provádět ve známém prostředí, ve kterém se cítí dobře a bezpečně. Jen v kolektivu, kde je dítě ostatními přijímáno, se může realizovat a posilovat tak svou sebeúctu. Tím u něj dochází k uspokojování potřeby poznávání a získávání estetických prožitků (<http://sancedetem.cz>).

Formy zájmového vzdělávání jsou stanoveny vyhláškou 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Jedná se o zájmovou činnost pravidelnou, organizovanou, individuální, skupinovou, příležitostní i spontánní.

- Pravidelná zájmová činnost – jedná se o kroužek, klub, oddíl, kurz nebo také soubor; účastníci na činnost pravidelně docházejí a je vedena pravidelná docházka.
- Organizovaná zájmová činnost – může mít rekreační zaměření nebo být vedena formou odborného soustředění. Středisko volného času nebo občanské sdružení může poskytovat tzv. osvětovou činnost, pracují s dětmi a mládeží formou školení, seminářů, přednášek a kurzů, vedoucím k prevenci sociálně patologických jevů.

- Individuální a skupinová zájmová činnost – pro talentované jedince jsou vedeny konzultace, tematické úkoly, individuální či skupinové konzultace.
- Zájmová činnost příležitostná – jde o nabídku organizovaných příležitostných akcí, cyklických akcí, výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru, které jsou organizované nebo řízené pedagogem. Patří sem místní soutěže, turnaje, přehlídky, výlety, exkurze, přednášky, divadelní představení, příměstské tábory atd.
- Spontánní zájmová činnost – jde o využívání nabídky individuálně nebo skupinově, neorganizovaně, na základě aktuálního zájmu dětí či možnosti navštívit takovou akci konanou v blízkém okolí. Jedná se o otevřená hřiště, herny, čítárny, koncerty, divadelní představení, nejrůznější přednášky apod. Pedagog zajišťuje především bezpečnost dle potřeby, při některých činnostech vystupuje jako rádce, konzultant nebo k činnosti motivuje (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

Dospělí si o využití svého volného času rozhodují zpravidla sami. U dětí a mládeže je však z výchovných důvodů vhodnější nenásilným způsobem pedagogicky ovlivňovat způsob trávení volného času. Je zřejmé, že rodina, tj. rodiče, sourozenci a nejbližší příbuzní, má na výchovu dětí ve volném čase významný vliv a je pro dítě při způsobu trávení volného času vzorem. Ne vždy může ale rodina výchovu dětí ve volném čase plně saturovat. Především v situacích, kdy jí chybí materiální vybavení, odborná kvalifikace nebo trpí-li nedostatkem potřebného času. V situaci, kdy se začínají děti sdružovat do skupin společně se svými vrstevníky, především v období dospívání, přestává mít rodina na uspokojování potřeb dětí zásadní vliv. Vedle rodiny ovlivňují volný čas dětí také škola, učitelé, kamarádi, sousedé, známí, vrstevníci, internet a pak především sociální sítě, hromadné sdělovací prostředky nebo literatura. Prostředí, ve kterém se děti pohybují ve volném čase, může přinášet celou řadu rizik a patologických jevů. Důležitou roli při prevenci těchto rizik a při zajištění kvalitní výchovy dětí a mládeže ve volném čase proto hrají mimoškolní výchovná zařízení a organizace, u nichž je toto ovlivňování dětí a mládeže cílevědomé a záměrné. Hovoříme pak o pedagogickém ovlivňování volného času. Důležitou podmínkou účinnosti tohoto ovlivňování je, aby vedení dětí ve volném čase bylo nenásilné, zájmové činnosti pestré a přitažlivé a účast dětí dobrovolná (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011).

2.3 Dokumentace školského zařízení

V našem případě nás bude zajímat dokumentace domova mládeže a to konkrétně: školní vzdělávací program (dále pouze ŠVP), vnitřní řád (dále pouze VŘ), provozní řád (dále pouze PŘ), režim dne a pedagogická dokumentace. Spolu s ostatními dokumenty, tvoří kurikulum tohoto zařízení. Činnost a provoz DM se řídí školským zákonem č. 561/2004 Sb., vyhláškou č. 108/2005 Sb. o školních výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních a vyhláškou č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů.

Školní vzdělávací program je základní dokument pro plnění cílů DM. V oblasti výchovy a vzdělávání mládeže definuje a charakterizuje podmínky v zařízení, obsahuje vzdělávací a výchovný program a stanovuje cíle v oblasti rozvoje. Cílem výchovy je rozvoj klíčových kompetencí žáka, jeho vědomostí, dovedností, potřeb, zájmů a postojů. Úkolem vychovatelů je uplatňovat v kontaktu s žáky metody výchovné práce mimo vyučování. Jedním z nástrojů realizace vzdělávacích cílů je vnitřní řád DM, jako soubor pravidel činností a chování žáků.

Vnitřní řád je závazným pedagogickým dokumentem pro všechny ubytované bez rozdílu věku, který obsahuje psaná interní pravidla a je jak pro pedagogického pracovníka, tak i pro žáka, závaznou právní normou. Je vyjádřením toho, co se vyžaduje a co je vymáháno pod hrozbou sankce. V úvodu dokumentu je popsán provoz domova mládeže, který se řídí provozním řádem. Tento dokument je zpravidla vyvěšen na viditelném místě dostupném veřejnosti a zároveň je zveřejněn na internetových stránkách zařízení. Popisuje práva a povinnosti ubytovaných žáků a studentů. Uvádí mimo jiné činnosti a aktivity, které jsou v domově mládeže zakázány a následně popisuje výchovná opatření, která je možno využít při porušení těchto pravidel. Dále uvádí výchovná opatření za vzorné chování, které je možno praktikovat formou pochvaly či odměny. Dokument je tedy rozdělen do dvou skupin: na výchovná opatření za vzorné chování a na výchovná opatření za porušení či nedodržování vnitřního řádu. Podle Knappa (1995) obsahuje VŘ z právního hlediska dvě základní složky, a to dispozice a sankce.

K dispozicím patří například konkrétní vyjádření příkazu (např. „žák je povinen...“), konkrétní vyjádření zákazu (např. „žák nesmí...“), konkrétní vyjádření nároku (např. „žák má právo na...“) nebo konkrétní vyjádření dovolení (např. „žák smí...“).

Mezi sankce pak řadí vyjádření stanovující postih za porušení povinností. Podle závažnosti porušení a nedodržování vnitřního řádu domova mládeže se uděluje napomenutí skupinového vychovatele, důtka ředitele školy, zahájení řízení k podmíněčnému vyloučení z domova mládeže, podmíněčné vyloučení z domova mládeže se zkušební lhůtou šesti měsíců nebo ukončení ubytování v domově mládeže.

Za vzorné chování lze udělit pochvalu skupinového vychovatele, pochvalu zástupce ředitele pro mimoškolní činnost, pochvalu ředitele školy nebo dát věcný dar.

V sekci dalších ustanovení je uvedena doba možnosti telefonování, stravování, zdravotní opatření, návštěvy a instrukce, které jsou potřebné k ukončení pobytu. Nedílnou součástí tohoto vnitřního řádu se všemi právy a povinnostmi je vnitřní řád pro žáky ostatních základních a středních škol.

Návrh zásad provozního řádu domova mládeže vychází z § 7 odst. 2 zákona č.258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Organizace je povinna vypracovat provozní řád, kde je stanoven režim dne. Ten má zohlednit věkové a fyzické zvláštnosti ubytovaných, režim stravování a pitný režim. Návrhy a změny provozního řádu posuzuje příslušný orgán ochrany veřejného zdraví. Ten může nařídit úpravu, pokud podmínky v něm uvedené nevedou k ochraně veřejného zdraví. Provozní řád nenahrazuje vnitřní řád, který je přílohou provozního řádu. Provozní řád nemusí obsahovat ustanovení, která jsou shodná a uvedena ve vnitřním řádu. Provozní řád vychází z ideálních podmínek zařízení pro výchovu a vzdělávání dětí a mládeže. Jeho naplnění závisí na lokálních poměrech a podmínkách, které zhodnotí příslušný orgán ochrany veřejného zdraví.

Dalším dokumentem domova mládeže je režim dne. Ten je časově rozvržen do těchto úkonů a úloh:

- budíček, osobní hygiena, úklid pokoje: pro odborný výcvik: 5:45 hodin, pro školu: 7:00 hodin;
- snídaně: 6:00 – 8:00 hodin;

- oběd: 11:00 - 15:00 hodin;
- večere: v pondělí, úterý, čtvrtek: 18:00 – 19:00 hodin, středa: 19,00 – 20,00 hodin;
- organizovaná mimoškolní činnost internátu: pondělí, úterý, čtvrtek: 16:00 – 17:30 hodin;
- příchod na internát: žáci ZŠ a SOŠ pondělí, úterý, čtvrtek: do 16:00 hodin;
žáci ostatních středních škol pondělí, úterý, čtvrtek: do 17:00 hodin,
příchod v pozdější dobu po dohodě se skupinovým vychovatelem;
- studijní doba: pondělí, úterý, čtvrtek: 19:15 – 20:30 hodin,
středa: 20:00 – 21:00 hodin;
- osobní volno: 1. ročník SŠ a žáci ZŠ: středa: do 19:00 hodin;
2., 3. a 4. ročník SŠ: středa: do 20:00 hodin;
- týdenní úklid pokojů čtvrtek: 17:00 – 18:00 hodin;
- příprava na večerku, osobní hygiena 21:00 – 21:00 hodin;
- večerka ve 22,00 hodin.

Porušení ustanovení Vnitřního řádu internátu a Režimu dne domova mládeže je důvodem k udělení výchovných opatření (použito z vybraného domova mládeže).

K další pedagogické dokumentaci DM patří také osobní spis žáka, deník výchovné skupiny, přihláška do domova mládeže, doklady o přijetí žáka, denní záznam, týdenní a měsíční plány výchovné činnosti, kniha úrazů, záznamy o úrazech, protokoly o kontrolách a inspekci.

2.4 Základní právní normy vymezující postavení a obsah práce DM

Obecně platí, že ústavní zákony mají přednost před jinými zákony. Patří sem Ústava ČR – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Listina základních práv a svobod – ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ú. z. č. 132/1998 Sb. a Úmluva o právech dítěte – zákon č. 104/1991 Sb.

Z výše uvedených dokumentů vyplývá, že zájem dítěte je při jakémkoli rozhodování o něm vždy primární. Dítě má právo na svůj názor a má právo tento názor svobod-

ně vyjádřit. Platí, že předpis „nižší síly“ jako například VŘ DM nemůže odporovat „vyššímu předpisu“.

Zákony a předpisy, které vymezují DM:

- Zákon č. 561/2004 Sb. tzv. Školský zákon

některá vybraná ustanovení

§ 3 = vzdělávání i ve školských zařízeních dle ŠVP

§ 5 = za obsah ŠVP zodpovídá ředitel školy nebo DM, pokud je DM součástí školy pak dle §168 ŠZ, odstavec 1. písmeno a, pravomoc školské rady vyjadřovat se k ŠVP, přímá výchovná činnost může být v DM vykonávána jen podle ŠVP;

§ 21 = práva a povinnosti žáků, studentů, zákonných zástupců, z nich vybíráme: právo na poskytování vzdělávání a šk. služeb, právo na informace o výsledcích vzdělávání, právo zakládat samosprávu a orgány.

§ 22 = povinnosti žáků a studentů, z nich vybíráme: řádně docházet do školy a vzdělávat se, dodržovat VŘ a předpisy, pokyny školského zařízení, plnit pokyny pedagogických pracovníků, VŘ musí být v souladu s právními předpisy školského zákona.

§ 28 = dokumentace škol a školských zařízení; poučení žáků je jedním z důležitých kroků, je třeba seznámit je s konkrétními dokumenty VŘ, směnicemi, bezpečnosti a ochranou zdraví (BOZ), provozním řádem, zásadami bezpečného chování, s možnými riziky a odpovídajícími opatřeními. Provádí se vždy na začátku školního roku se záznamem v deníku výchovné skupiny. Celá pedagogická dokumentace může být předmětem posouzení České školní inspekce (ČŠI).

§ 30, odst. 1= povinný obsah ŠŘ a VŘ; upravuje základní vztahy mezi osobami na půdě zařízení a podrobněji stanoví práva a povinnosti zaměstnanců, ubytovaných a zákonných zástupců. Aby mohlo být dle VŘ v daném DM postupováno, musí být VŘ zveřejněn na přístupném místě DM, a to bez omezení. Povinnost ředitele je prokazatelně seznámit všechny zainteresované osoby s VŘ, jeho obsahem, kdy a kým byl vydán, kde ho najdou (protokol).

Nově bylo stanoveno, že do VŘ musí být zakomponováno to, že i nepedagogičtí pracovníci jsou zahrnuti mezi zaměstnance, ke kterým se musí ubytovaní a žáci chovat

slušně a s náležitým respektem. Ve VŘ by neměl chybět způsob ukončení ubytování při jeho závažném porušení a tzv. sankční řád. Dále nesmí chybět stanovení denního režimu

§ 31 = výchovná opatření – pozitivní a negativní, kázeňská opatření s nejvyšším dopadem na žáka je podmíněčné vyloučení a vyloučení podle sankčního řádu. Veškerá kázeňská opatření mohou být žákovi ukládána pouze poruší-li pravidla chování při vzdělávací činnosti v DM, či v přímé souvislosti s ní – při realizaci ŠVP

- Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících;
- NV č. 75/2005 Sb. o stanovení přímé vyučovací, přímé výchovné a přímé spec. pedagogické činnosti;
- NV č. 222/2010 Sb., kterým se stanoví katalog prací ve veřejných službách a správě;
- Zákon š. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů
- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 141/1961 Sb. Trestní řád
- Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník
- Vyhláška č. 108/2005 Sb. o výchovných a ubytovacích zařízeních a škol. účelových zařízeních;
- Vyhláška č. 364/2005 Sb. o vedení pedagogické dokumentace škol a školských zařízení
- Vyhláška č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení MŠMT ČR, kraje, obcí
- Metodický pokyn MŠMT č.j. 10300/2010-25 k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol a školských zařízení a jejich zařazování do platových tříd podle katalogu prací.

2.5 Období adolescence

S ohledem na cílovou skupinu, kterou se tato bakalářská práce zabývá, je na místě charakterizovat jedno z vývojových období života člověka – dospívání. To je v odborné literatuře uváděno pod pojmem pozdní adolescence. Jedná se o období, které trvá přibližně od patnácti do dvaceti let a je charakteristické určitou individuální variabilitou v psychické i sociální oblasti. Počátek této fáze je vymezen pohlavním dozráváním a současně dobou komplexnější psychosociální proměny.

Vágnerová (2005, s. 346) charakterizuje dospívání jako: *velmi významnou životní fázi, bývá označováno jako období druhého sociálního narození spojeného se samotným vstupem do společnosti.*

Tělo je důležitou součástí identity dospívajícího jedince a zevnějšek se stává cílem i prostředkem k dosažení potřebné sociální pozice.

Uvažování adolescenta je flexibilní, není zatížen zkušeností, a proto občas uvažuje až příliš radikálně. Vlastní kompetence jsou potvrzeny přijetím do určitého typu školské instituce, která reprezentuje budoucí profesní zařazení. V období adolescence se dotvářejí postoje a obecné strategie chování.

Dochází také k završení rozvoje vlastní identity. Mnohdy se ale jedná o pouhé převzetí určitého modelu, který je pro danou sociální skupinu charakteristický. Součástí identity jsou také vztahy k ostatním lidem, neboť člověk je definován i tím, ke komu „patří“.

Vymezení identity je závislé na způsobu prožívání a uvažování.

Adolescent je postupně stále víc akceptován jako dospělý a vyžaduje se od něj chování, které by tomu odpovídalo. Adolescenti již obvykle automaticky neodmítají všechny hodnoty a normy, které dospělí prezentují. Uvažují o nich a zaujímají k nim vlastní, často radikální postoj. V adolescenci se mění i sociální role, to se projevuje také ve vztahu k dospělým, především rodičům a učitelům.

Pro staršího adolescenta jsou velmi důležité vztahy s vrstevníky, které pomáhají uspokojovat jeho nejrůznější potřeby. Pro adolescenty jsou důležité i partnerské vztahy,

a proto právě v tomto období života dochází k prvnímu sexuálnímu styku. (Vágnerová, 1999).

Každé dítě – teenager je jedinečnou lidskou bytostí, proto s ním musíme jednat individuálním způsobem, chceme-li dosáhnout stanoveného cíle. Někdo je pomalejší, někdo citlivější, mazlivější, více nebo méně odolnější vůči nepříjemným zážitkům. Právě proto je potřeba volit řešení problémů s přihlédnutím na osobnost jedince. *Některé děti se sklonem k neurotickým reakcím nesnášejí ani malé životní nepříjemnosti. Drobné nezdary denního života vyvolávají u nich nepříjemně velkou odezvu a mírné pokárání prožívají jako kdovíjaký trest, pod kterým se div nezhroutí* (Matějček, 2015, s. 51).

Stejná odměna a tentýž trest budou mít pro každé dítě jiný význam a shledají se s jinou reakcí. Bude záležet na jeho osobnosti, duševním stavu, náladě nebo společenské roli, kdy se ho výchovný zásah bezprostředně dotýká. Nejdůležitějším činitelem je osobnost jedince. Proto je důležité znát a rozpoznávat příčiny obtíží a nápadností, aby si vychovatel ujasnil, co dané dítě potřebuje. Svě výchovné působení včetně odměn a trestů pak může zaměřovat individuálně s ohledem na jeho osobnost, tedy jednat s každým trochu jinak (Matějček, 2015).

2.6 Kontrola České školní inspekce v domovech mládeže

Předmětem posouzení při inspekční činnosti je mimo jiné i pedagogická dokumentace ve smyslu ustanovení § 28 odst. 1 školského zákona. Česká školní inspekce (dále pouze ČŠI) kontroluje úplné znění zřizovací listiny, rozhodnutí o zápisu do školského systému, evidenci žáků a studentů, ŠVP a VŘ. Dále pak záznamy z porad, knihu úrazů plus záznamy o úrazech, protokoly a záznamy o kontrolách, inspekční zprávy a personální dokumentaci pedagogických pracovníků. Dále kontroluje ostatní dokumentaci jako jsou výkazy, seznam pracovníků, plán dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, organizační řád, plány kontrolní činnosti, dokumentaci k BOZ, dokumenty pro kontrolu jídelny, ale především deníky výchovných skupin, záznamy o zájmových útvarech, hospitacích, kontrolách, denní záznamy, osobní spisy a návrhy opatření.

Z každé kontroly ČŠI je sepsán záznam – inspekční zpráva. Popisuje předmět inspekční činnosti, charakteristiku organizace, kde kontrola probíhá, hodnocení podmí-

nek, průběhu a výsledků vzdělávání. V závěru jsou uvedeny zásadní klady a hodnocení vývoje od poslední inspekční činnosti. Uvádí seznam dokumentace, o kterou se inspekční zjištění opírá a doplní poučení pro ředitele školy o možnosti podání připomínek k obsahu inspekční zprávy podle § 174 odst. 10 školského zákona.

3 Kázeň a výchova

Tato kapitola je věnována pojmům kázeň a výchova a souvislostem mezi nimi. Problematika vlivu výchovy a projevů nekázně je v současném školství často zmiňována. Proto zde budou popsány projevy a příčiny nekázně, ale také nastíněna možná řešení.

3.1 Teoretická východiska

Existuje mnoho definic a významů kázně. Některé hovoří o kázni jako o souboru opatření pro dodržování norem chování, jiné chápou kázeň spíše jako soubor zákonů, kterými se řídí skupina jednotlivců se stejnými potřebami či ideály.

Pod pojmem kázeň je v pedagogickém slovníku uvedeno (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 98): *Vědomé přesné plnění zadané sociální role, stanovených úkolů, určených činností, spojené s respektováním autority*. V pedagogickém kontextu je kázeň chápána různými způsoby, např. jako jeden z cílů výchovy, prostředek k dosažení jiných cílů, jako prostředek ničící spontaneitu, tvořivost, individualitu žáka.

Výchovná opatření na podporu kázně jsou nástrojem pro řešení problémového chování a disciplíny žáků. V průběhu času vznikly různé metody, prostředky a strategie, jak zvládat tento problém. V současnosti má vychovatel k dispozici dvě formy výchovných opatření, a to jsou pochvaly a ocenění nebo naopak kázeňská, respektive výchovná opatření. Ministerstvo školství stanovuje právním předpisem další druhy opatření a k nim i podmínky pro jejich udělování a ukládání. Pravidla pochval, napomenutí a důtek jsou vždy součástí vnitřního řádu. Při porušení povinností, lze žákovi uložit opatření, která nemají pro žáka právní důsledky.

V současné době se objevují názory, že z výchovy by měly být odstraněny některé metody řešení kázně jako jsou tresty nebo vnější odměny. Chování člověka se však utváří jak na základě pozitivních, tak negativních zkušeností, a to pod vlivem povzbuzujících i odrazujících faktorů (Bendl, 2011).

Kázeňská opatření ve školní praxi, na rozdíl od trestu, mají preventivní, ochranný, terapeutický, nápravný, vzdělávací, diagnostický, konzultační a evaluační charakter. V průběhu docházky je posuzováno plnění povinností stanovených vnitřním řádem –

hodnocení chování, a porušení povinností je hodnoceno uložením výchovného opatření. Existují žáci, kteří jsou k uložení výchovného opatření rezistentní a v mimořádných případech jejich problémové chování řeší odbor sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD) nebo Policie ČR.

Výchovná opatření je vhodné používat s ohledem na individualitu a věk žáka, na situaci, ve které se nachází a přihlížet k okolnostem, za kterých k nekázní došlo. Kázeňské prostředky je zapotřebí pružně kombinovat, aby se jejich účinek zvyšoval a navzájem se nerušil (Bendl, 2011). Každý žák by se měl naučit rozpoznat a uvědomovat si nespokojenost pedagogů související s jeho poklesky a chybami, stejně tak jako spokojenost související s dosažením úspěchu. Pedagog často předpokládá, že žák své chování po intervenci rodičů změní a dojde ke zlepšení jeho chování. V některých případech je ale opak pravdou a žák se přes opakované intervence dál dopouští nežádoucího chování. V takové chvíli je zapotřebí zaměřit se na hledání příčiny tohoto chování. Podle Plevové (2007) má chování člověka svoje příčiny a pokud je umíme určit a pojmenovat, máme naději na zlepšení. Každé dítě se postupem času stává odolné na jakýkoliv neefektivní výchovný počín ze strany vychovávajícího. Platí to v rodině, ve škole i ve skupině. Vzhledem ke skutečnosti, že každý člověk je jedinečný a jeho chování i jednání je individuální, musí být i přístup k řešení problémových situací především individuální. Příčinu problému můžeme zjistit pohovorem a následně zvolit odpovídající intervenci. Každá situace je jedinečná, proto i nalezené řešení by mělo být originální.

Zvolání „ticho!“, je nejfrekventovanější pokyn nebo rozkaz, který pedagog používá při řešení výchovné situace. Je pouze donucovacím prostředkem a chybí zde motivační složka. Pokud si pedagog vynucuje žádoucí chování pouze plněním tohoto příkazu, výchovný proces nezvládá a žáci dál pokračují v nevhodném nebo nežádoucím chování“. Chceme-li to změnit, musíme hledat další nové způsoby, jak žáky motivovat a zaujmout natolik, aby udrželi pozornost. Žádoucí chování vychází z potřeb dětí, proto je základem kázně dodržování pravidel nikoli pouze směrem k pedagogovi, ale i mezi žáky navzájem. Takové chování má pro život zásadnější význam, neboť učí soužití, a ne podřizování se. Základem je pravidlo, že moje svoboda končí tam, kde začíná omezovat svobodu druhého (Nováčková, 2013).

Proč s věkem postupně klesá oblíbenost školy a chuť do ní chodit? Proč klesá nedůvěra vůči pedagogům? Nad tím se ve své publikaci zamýšlí Čapek (2014). Podle něj je důvodem to, že s nárůstem věku ubývá ve školách a školských zařízeních zábavných a zajímavých činností. Žáky činnost nezaujme a pedagogové pak volí donucovací a kázeňské prostředky, a tak se sami stávají viníky nekázně. K příčinám nekázně mohou patřit i pozdní denní hodina nebo funkční stav organismu, a tak se logicky snižuje i úroveň kázně. Pozornosti by také nemělo uniknout propagované násilí v televizi a na internetu, které s nekázní může souviset (Čapek, 2014).

Společnost a škola jsou navzájem propojené, proto když chceme mluvit o kázní ve škole, nebo školním zařízení, nemůžeme je izolovat od společnosti. Nemůžeme je vytrhnout z prostředí, kde se nachází a přehlížet aktuální duchovní a mravní společenské klima (Bendl, 2001).

4 Vnitřní řády domovů mládeže s aspektem na výchovná opatření

4.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky

Cílem výzkumného šetření je hloubková analýza dvou vnitřních řádů vybraných domovů mládeže se zaměřením na výchovná opatření.

Výzkumné otázky:

- Jaké shody či rozdíly byly dohledány ve vnitřních řádech konkrétních DM?

Při hledání odpovědi na tuto výzkumnou otázku dojde ke komparaci vnitřních řádů obou domovů mládeže mezi sebou i s platnou legislativou.

- Jak žáci vybraných domovů mládeže nahlíží na kázeňské problémy, či nevhodné chování a na výchovná opatření v souvislosti s vnitřním řádem?

Při hledání odpovědi na tuto výzkumnou otázku bude použito dotazníkové šetření, které bude zaměřeno jak na žáky, tak na vychovatele.

- Jak vychovatelé vybraných DM popisují problematiku chování žáků s vybraným řádem?

Při hledání odpovědi na tuto výzkumnou otázku bude použit polostrukturovaný rozhovor zaměřený na vychovatele.

Z porovnání a výsledků šetření pak lze následně vyvodit závěr. Poukázat na rozdíly jednotlivých částí vnitřních řádů, popsat návrhy cílených a funkčních výchovných opatření pro pedagogickou praxi na konkrétních domovech mládeže.

4.2 Popis vzorku výzkumného šetření

Výběr výzkumného vzorku, tedy konkrétních dvou domovů mládeže (DM č. 1, DM č. 2), jsme podmínili tím, že jsou dostupné. Nachází se v Libereckém kraji. Volba právě těchto domovů mládeže byla provedena na základě osobní známosti z řad vychovatelů.

Osloveno bylo celkově 100 žáků, 50 z DM č. 1 a 50 z DM č. 2. Dotazník vyplnilo a odevzdalo 97 žáků. Tři žáci odmítli dotazník vyplnit (dva žáci z DM č. 1 a jeden z DM č. 2).

Do polostrukturovaného rozhovoru se dobrovolně zapojilo 10 skupinových vychovatelů – 8 žen a 2 muži.

- DM č.1

Základní identifikační údaje: oblast Libereckého kraje, příspěvková organizace, domov mládeže má tři patra a je součástí střední školy spolu s internátem, školní jídelnou, tělocvičnou a rozsáhlým areálem pro relaxaci. Celková kapacita je 120 lůžek.

Charakteristika žáků: v DM je ubytováno 102 žáků. Pocházejí z různého sociokulturního prostředí i mimo region Libereckého kraje. Jsou zde ubytováni žáci čtyřletých studijních oborů s maturitou, nadaní žáci sportovní akademie, tříletých oborů SOŠ a SOU a žáci dvouletých E oborů SOŠ. Primárně je určeno pro žáky s různými druhy a stupni zdravotního postižení včetně kombinovaných vad, zdravotním a sociálním znevýhodněním.

Charakteristika pedagogického sboru: počet vychovatelů je stanoven dle normativů kraje, pedagogické působení zajišťuje 6 skupinových vychovatelů (2 muži a 4 ženy), denní vychovatel (1 žena) a noční vychovatel (1 žena) pod vedením zástupce ředitele pro mimoškolní činnost (1 muž). V současné době splňují všichni vychovatelé podmínky odborné kvalifikace. Činnost se zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů a ochranu zdraví žáků. Tuto činnost upravuje minimální preventivní program (MPP). Plnění úkolů z této oblasti konzultují ve spolupráci s výchovným poradcem školy a metodikem prevence.

Aktéři výzkumu: 4 skupinová vychovatelé (3 ženy a 1 muž), 48 žáků DM.

- DM č. 2

Základní identifikační údaje: oblast Libereckého kraje, příspěvková organizace, domov mládeže je součástí komplexu školy, stravovacího zařízení a sportovního areálu. V současné době je jako DM využíván pouze jeden objekt ze dvou šestipatrových budov. Druhý slouží k doplňkové činnosti (nabídka volných ubytovacích kapacit a nebytových

prostor), v dnešní době je využíván pro dočasné ubytování ukrajinských uprchlíků. Celková kapacita je 197 lůžek.

Charakteristika žáků: v domově mládeže je ubytováno 171 žáků všech středních škol a vyšších odborných škol Libereckého kraje. Pocházejí z různého sociokulturního prostředí – včetně institucí ústavní a ochranné výchovy, žáci se speciálně-pedagogickými potřebami i žáci z nefunkčních rodin s potřebou speciálního pedagogického dohledu. V rámci výchovně vzdělávací činnosti vede žáky k optimálnímu využití volného času.

Charakteristika pedagogického sboru: počet vychovatelů závisí na počtu ubytovaných žáků dle daných normativů kraje. Pedagogické působení zajišťuje 6 skupinových vychovatelů a vedoucí DM.

Aktéři výzkumu: 6 skupinových vychovatelů (1 muž a 5 žen), 49 žáků DM.

Celkový věkový průměr vychovatelů je 51,5 let, jejich pedagogická praxe v průměru 10,4 let.

4.3 Metodologie výzkumu

Pro výzkumnou otázku č. 1 byly porovnány a prostudovány vnitřní řady dvou domovů mládeže v Libereckém kraji – DM č.1 a DM č. 2. Pro výzkumnou otázku č. 2 - dotazníkové šetření problematiky byl zvolen dotazník (Příloha A), který má jedenáct otázek s výběrem ze čtyř odpovědí. Zjišťují mínění, motivy, a postoje žáků a vychovatelů v DM. Cílem je porovnat tyto názory a vyvodit závěr, jak sami žáci vnímají problematiku nevhodného chování a výchovných opatření v konfrontaci s názory jejich vychovatelů. Hledání odpovědí na výzkumnou otázku č. 3 realizují prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů (Příloha B) s jednotlivými vychovateli na bázi dobrovolnosti. Ze zjištěných výsledků následně vyvodíme návrh cílených a funkčních výchovných opatření s možností intervence pro pedagogickou praxi.

4.4 Analýza a srovnání vnitřních řádů vybraných DM

Základem výzkumného šetření je analýza a obecné srovnání dvou vzorků dokumentů – vnitřních řádů dvou domovů mládeže v Libereckém kraji. Rozdíly jsou patrné již na první pohled v grafické podobě, struktuře i obsahu.

Obsah vnitřního řádu DM č. 1 je rozepsán na 7 stran. Nemá úvodní titulní stranu. Každá strana má v záhlaví barevné logo, název zařízení a adresu. V zápatí každé strany je pod čarou znovu uveden název organizace, adresa, bankovní spojení, číslo účtu, IČ, IZO, telefonní kontakt, webová adresa a e-mail. Na začátku dokumentu se uvádí, že vychází ze zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon, vyhlášky č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů. První bod začíná provozem.

Vnitřní řád DM č. 2 je popsán na 8 stránek a obsahuje titulní list v názvem a adresou. VŘ DM č. 2 vychází z vyhlášky MŠMT ČR č. 108/2005 Sb. a zákona č. 561/2004 Sb. První bod začíná základním ustanovením:

Na ubytování v domově mládeže (dále jen DM) nemá žák nebo student právní nárok. O přijetí žáka do DM rozhoduje ředitel školy a DM na základě přihlášky podané zákonným zástupcem nezletilého žáka, zletilým žákem nebo studentem. Při umísťování žáka nebo studenta do DM přihlíží ředitel školy a DM:

- a) ke vzdálenosti místa bydliště*
- b) k dopravní obslužnosti z místa bydliště*
- c) ke zdravotnímu stavu*
- d) k sociálním poměrům*

Umístění do DM platí pro bezprostředně následující školní rok.

Během školního roku ukončí ředitel školy a DM žákovi umístění v DM pokud:

- a) o to požádá písemně zákonný zástupce žáka či zletilý žák nebo student*
- b) zákonný zástupce žáka nebo zletilý žák opakovaně neuhradí úplatu za ubytování ve stanoveném termínu*
- c) žák nebo student přerušil studium*

d) žák nebo student hrubě porušil vnitřní řád DM (viz. výchovná opatření)

Podmínkou pro ubytování v DM je zřízení účtu u peněžního ústavu a provádění úhrady trvalým příkazem vždy do 20. dne předchozího měsíce. (<https://vnitrni-rad-dm.pdf>)

Druhý bod je také odlišný, DM č. 1 uvádí práva ubytovaných žáků, povinnosti jsou popsány v třetí části. DM č. 2 popisuje práva a povinnosti společně v druhé části. Třetí část je věnovaná režimu dne. Čtvrtá část obsahuje rozpis povolených vycházek a jsou uvedeny i výjimky:

Vycházky jsou povoleny denně do 19,00 hod. při dodržení časového režimu dne a nahlášení odchodu a příchodu do DM (nebo dle pokynů vychovatele).

Vycházkový den je středa s tímto časovým režimem:

1. ročník do 20,00 hod.

2. ročník do 21,00 hod.

3. ročník (a vyšší) do 21,30 hod.

Studenti VOŠ do 23,00 hod.

Výjimky do 23,00 hod. u středoškoláků povoluje skupinový vychovatel, od 23,00 hod. vedoucí domova mládeže na žádost rodičů nebo plnoletého žáka.

V době vycházek, mimořádných vycházek, volnočasových aktivit mimo DM, v době osobního volna a večere (opustí-li žák DM), přebírají odpovědnost za žáka rodiče (<https://vnitrni-rad-dm.pdf>).

Pátou část vnitřního řádu DM č. 2 tvoří odměny a výchovná opatření. Oproti DM č.1 je obsáhlejší. Stanovuje, že ubytovaný má právo, aby jeho aktivní přístup (vzorné chování, plnění povinností, významný projev aktivity, statečný čin, zásluhy ve prospěch kolektivu) byl oceněn, a to odměnou:

a) pochvala, vychovatele,

b) pochvala ředitele,

c) prodloužená vycházka,

d) bezplatná nebo částečně hrazená účast na kulturní nebo sportovní akci,

e) věcný dar. Odměny převažují nad negativními výchovnými opatřeními, a to v poměru pěti ku čtyřem.

Vychovatel má povinnost vyvozovat důsledky vůči ubytovanému, který řád nedodrží a podle závažnosti a četnosti provinění a přestupků může udělit opatření: a) napomenutí vychovatele, b) důtka ředitele školy a DM, c) podmíněčné vyloučení z ubytování se zkušební lhůtou, d) vyloučení z DM. Výchovná opatření b) c) d) se oznamují písemně zákonným zástupcům. Výchovné opatření c) se porušení VŘ řeší ve správním řízení za účasti žáka, zákonných zástupců, vychovatele, vedení domova mládeže a ředitele školy, může i výchovný poradce nebo preventista. Popisuje vážná provinění proti řádu, ke kterým patří: fyzický a psychický útlak (šikana), odcizení osobních věcí a majetku, svévolné poškozování cizího majetku, užívání a přechovávání alkoholu, drog a omamných látek, hraní hazardních her v domově mládeže, přechovávání zbraní a životu nebezpečných předmětů, což může být důvodem k okamžitému ukončení ubytování v domově mládeže.

Ve vnitřním řádu DM č. 1 jsou ve čtvrté části výchovná opatření jen vyjmenována. Převažují negativní nad pozitivními, a to v poměru pěti ku čtyřem. Absentuje popis vážných provinění proti řádu, co může mít za následek ukončení pobytu v domově mládeže:

IV. VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

Za vzorné chování:

- *Pochvala skupinového vychovatele*
- *Pochvala zástupce ředitele pro mimoškolní činnost*
- *Pochvala ředitele školy*
- *Věcný dar*

Za porušení či nedodržování vnitřního řádu:

- *Napomenutí skupinového vychovatele*
- *Důtka ředitele školy*
- *Zahájení řízení k podmíněčnému vyloučení z internátu*

- *Podmínečné vyloučení z internátu (zkušební lhůta 6 měsíců)*
- *Ukončení ubytování v internátu (<http://VŘ-nas.pdf>).*

Pátou část tvoří další ustanovení: používání mobilního telefonu, stravování, zdravotní opatření, návštěvy v domově mládeže a náležitosti pro ukončení pobytu. Poslední samostatnou část jako přílohu, tvoří vnitřní řád pro žáky základních a ostatních středních škol a režim dne. Vnitřní řád DM č. 2 končí kapitolou o závěrečném ustanovení.

Oba vnitřní řády mají na konci uvedeno místo a datum schválení, následuje podpis ředitele školy a zástupce ředitele pro mimoškolní činnost.

Na základě ustanovení § 30, odstavec 1, školského zákona v souladu s preventivním programem by měla mít škola a školské zařízení vypracovaný tzv. sankční řád jako doplněk ke školnímu řádu. Ten není součástí vnitřního řádu v DM č. 1 ani DM č. 2. Celý sankční řád není vytvořen proto, aby byli žáci trestáni. Je vytvořen za účelem vymezení a nastolení jasných pravidel, která mají přispět k příznivému klimatu. Posláním a cílem Sankčního řádu je sjednocení přístupu při řešení výchovných problémů ubytovaných žáků. https://skola.velkesvatonovice.cz/dokumenty/sankcni_rad.pdf

Za dobré skutky může být žák odměněn až pochvalou ředitele školy, za přestupky a nekázeň pak sankcionován dle sankčního řádu. Kázeňské postihy budou ukládány po důkladném zvážení, po případném projednání s ředitelem, zákonnými zástupci žáka, výchovnou poradkyní, školní metodičkou prevence nebo po projednání pedagogickou radou.

Procesní postup vychází z následujících pravidel:

- porušení řádu je prošetřeno okamžitě poté, co škola nebo školská instituce o tom obdržela informaci,
- o každém jednání je sepsán záznam, který je podepsán všemi zúčastněnými,
- v případech, kdy je navrhováno kázeňské opatření důtkou ředitele školy nebo snížený stupeň z chování, je svolána výchovná komise,

- respektují se práva žáků a jejich zákonných zástupců (§ 21 zákona č. 561/2004 Sb., Školský zákon),
- neprodleně a prokazatelně informujeme zákonné zástupce o závažnosti porušení pravidel chování a možných následcích, jež v daném případě přicházejí v úvahu,
- žák i zákonný zástupce se mohou k celé situaci vyjádřit (§ 8 odst. 2 zákona 359/1999 Sb., Zákon o sociálně právní ochraně dětí),
- při požití alkoholu a jiných omamných látek je informován zákonný zástupce, v závažných situacích je přivolán lékař, Policie ČR a je informován orgán sociálně právní ochrany dětí,
- členové pedagogické rady poskytují všechny informace, které se k danému problému vztahují, a jsou poradním a návrhovým orgánem,
- při závažném porušování školního řádu nemusí sankce postupovat podle stupnice kázeňských opatření, tedy od 1. stupně, - při hrubém porušení řádu nemusí snížené známce z chování předcházet jiné kázeňské opatření,
- o konečném kázeňském opatření rozhoduje ředitel školy.

<file:///C:/Users/aya/Downloads/Sankcni-rad-2019-2020.pdf>

Přílohou vnitřního řádu by měly být i služby poskytované domovem mládeže. Provozní řád kuchyňky, používání lednice, první pomoc, provozní řád klubovny, pokyny pro používání počítače, internetu a telefonu, pokyny pro návštěvy nebo využívání tělocvičny a posilovny, úklid, seznam členů samosprávy a stravovací komise a jejich činnost. To vše by mělo být součástí vnitřního řádu domova mládeže.

Vnitřní řád je všeobecným dokumentem, který je veřejný a je ke stažení na webových stránkách a v pracovních skupinových vychovatelů.

S vnitřním řádem seznámí žáky a zákonné zástupce hned v první den školního roku skupinový vychovatel. Srozumitelně poučí žáky a jejich rodiče o pravidlech bezpečného pobytu a chování v DM a také s možnými následky jejich nedodržování. Dále pak podle potřeby je vyvěšen na nástěnce ve veřejných prostorách. Seznámení s vnitřním řádem by měly zákonní zástupci a zletilí žáci potvrdit podpisem formuláře. Ten by

měl být uložen v pedagogické dokumentaci skupinového vychovatele, konkrétně v osobním spisu žáka.

Vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky (vyhláška o dokumentaci škol a školských zařízení), ve znění pozdějších předpisů, určující rozsah, formu a způsob vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a rozsah, formu, způsob a termíny předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky.

MŠMT vydává informaci k vedení dokumentace o dětech, žácích a studentech, jejímž cílem je pomoci při vyjasnění možných způsobů vedení dokumentace spjaté s činnostmi všech druhů a stupňů škol a školských zařízení (s výjimkou vysokých škol) a také snížení administrativní zátěže škol.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) vydává informaci k vedení dokumentace o dětech, žácích a studentech, jejímž cílem je pomoci při vyjasnění možných způsobů vedení dokumentace spjaté s činnostmi všech druhů a stupňů škol a školských zařízení (s výjimkou vysokých škol) a také snížení administrativní zátěže škol.

Úvodem lze konstatovat, že veškerou dokumentaci lze vést pouze v elektronické podobě, nebo ji do elektronické podoby převést postupem v souladu s právními předpisy, a to bez nutnosti vést tuto dokumentaci i v podobě listinné.

A. Dokumentace vedená obvykle v elektronické podobě

Elektronicky se obvykle vede zejména:

- rozhodnutí o zápisu do školského rejstříku a o změnách v údajích a doklady uvedené v § 147 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- školní matrika (evidence dětí, žáků nebo studentů),
- doklady o přijímání dětí, žáků, studentů a uchazečů ke vzdělávání, o průběhu vzdělávání a jeho ukončování,
- vzdělávací programy podle § 4 až 6 školského zákona,
- výroční zprávy o činnosti školy, případně zprávy o vlastním hodnocení školy,

- třídní knihy,
- školní řád, vnitřní řád, rozvrh vyučovacích hodin,
- záznamy z pedagogických rad,
- protokoly a záznamy o provedených kontrolách a inspekční zprávy,
- personální a mzdová dokumentace, hospodářská dokumentace a účetní evidence a další dokumentace stanovená zvláštními právními předpisy,
- další dokumentace dle rozhodnutí školy.

Poznámka: Ne všechny uvedené doklady budou pravděpodobně přímo vyhotoveny elektronicky, např. doklad osvědčující vlastnické nebo užívací právo bude zpravidla vyhotoven v písemné podobě, nikoliv elektronické. Do elektronické podoby tedy bude muset být konvertován.

B. Dokumentace vedená obvykle v listinné podobě

V listinné podobě se obvykle vede zejména:

- zakládací listiny,
- protokoly o závěrečných zkouškách,
- protokoly o maturitních zkouškách,
- kniha úrazů a záznamy o úrazech dětí, popřípadě lékařské posudky.

Také tyto dokumenty lze vést pouze v elektronické podobě. Škola pak zpravidla převede dokument v listinné podobě autorizovanou konverzí dokumentů nebo jiným způsobem převedení podle § 69a zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o archivnictví a spisové službě“) do dokumentu v digitální podobě.

4.5 Nahlížení žáků na výchovná opatření ve vnitřním řádu domova mládeže v konfrontaci s vychovateli

Dotazníkového šetření, zjišťujícího problematiku nevhodného chování a výchovných opatření v domově mládeže se účastnilo sto žáků středních škol, přičemž tři odmítli vy-

plnit dotazník. Dále dotazník vyplnilo deset vychovatelů ze dvou vybraných domovů mládeže v Libereckém kraji. Z toho osm žen a dva muži, jejich průměrný věk je po zaokrouhlení padesát jedna let a tuto práci vykonávají v průměru deset let. Šest vychovatelů má středoškolské a čtyři vysokoškolské vzdělání v oboru vychovatel nebo pedagog. Svou kvalifikaci si dále zvyšují studiem na vysoké škole, absolvováním různých školení a seminářů, workshopů a samostudiem. Pro názorové srovnání byl oběma skupinám účastníků předložen totožný dotazník s předem danými možnostmi k zaškrtnutí. Jednotlivé odpovědi na otázky dotazníku jsou zpracovány do samostatných tabulek a uvedené odpovědi všech participantů jsou číselně vyhodnoceny. Ke každé otázce je krátký komentář, vyjadřující interpretaci výsledků dotazníkového šetření v konfrontaci s praxí na základě polostrukturovaného rozhovoru.

Nejčastější příčinou nevhodného chování žáka v DM je:	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) nezájem o nabízené mimoškolní aktivity	0	0	0	0
b) neoblíbenost vychovatele	7	7	0	0
c) nějaký vnitřní problém žáka	20	15	3	5
d) projev nesouhlasu = vědomý i nevědomý vzdor	21	27	1	1

Tabulka 1: Výsledky hodnocení otázky č. 1

Odpovědi na první otázku poukazují na to, že žáci vědomě i nevědomě projevují svůj nesouhlas a dávají to najevo svým chováním. Osm vychovatelů si myslí, že příčinou nevhodného chování je nějaký vnitřní problém žáka. Jednou z možností řešení takového chování je naslouchání, empatie a otázka efektivní motivace.

Problémový žák nerespektuje jednotlivá ustanovení VŘ DM protože:	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) je v pubertě – můžou za to hormony	4	5	1	2
b) vědomě neuznává zákazy a příkazy dané řádem	30	29	0	0
c) své chování nijak zvlášť neřeší	9	10	3	4
d) rád provokuje své okolí	5	5	0	0

Tabulka 2: Výsledky hodnocení otázky č. 2

V každé výchovné skupině jsou žáci, kteří respektují a akceptují vychovatele. Ale jsou situace, kdy své chování natolik rozvolní z touhy zviditelnit se, že vědomě porušují VŘ. To přiznává 59 tázaných žáků. Naopak vychovatelé si v tomto případě myslí, že žáci své chování nijak zvlášť neřeší.

Problémový žák často nebo opakovaně nerespektuje vychovatele, protože:	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) nevidí na svém chování nic špatného	25	24	4	6
b) nemá důvod cokoliv na svém chování měnit	8	7	0	0
c) neváží si vychovatele	9	10	0	0
d) se chce vzepřít vychovateli, aby tím obhájil svoji pozici ve skupině	6	8	0	0

Tabulka 3: Výsledky hodnocení otázky č. 3

Podle odpovědí na třetí otázku došlo k shodě názorů žáků a vychovatelů. Problémový žák většinou své nevhodné chování neřeší. Myslí si, že na jeho chování není nic

špatného, a proto si ho ani neuvědomuje. Vychovatelé v tom mají jasno, tuto možnost udává 10 tázaných. S touto otázkou souvisí i odpověď na otázku č. 4.

Největší vliv na chování žáka na internátě a DM má:	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) kolektiv	36	34	2	3
b) vychovatel	2	1	0	0
c) rodiče	2	1	0	0
d) žák sám a to, jak je vychovaný	8	13	2	3

Tabulka 4: Výsledky hodnocení otázky č. 4

Z uvedených výsledků je evidentní, že chování žáka v DM je ovlivněno kolektivem, který ho obklopuje. Pokud nastane situace, že žák zůstane s vychovatelem sám, má zcela jiné vystupování a chová se jinak. Tuto skutečnost v 5 případech potvrzují i vychovatelé. Druhá polovina si myslí, že ho ovlivňuje žák sám a to tím, z jakého rodinného prostředí vyšel a jak byl dosud vychováván.

Kdo nebo co je nejdůležitější pro řešení kážeňských problémů v DM?	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) kvalita vnitřního řádu	9	9	0	0
b) kvalita vychovatele	26	24	2	2
c) ředitel školy, zástupce ředitele	8	6	0	0
d) spolupráce rodičů	4	10	2	4

Tabulka 5: Výsledky hodnocení otázky č. 5

V odpovědi na otázku číslo pět nám vznikl nepoměr posouzení vlivu na řešení kážeňských problémů v domově mládeže. V odborné literatuře se uvádí, že za chová-

ním žáka a úspěšným řešením problémů stojí učitel, v našem případě vychovatel. Vidí to tak i padesát žáků. Naopak vychovatelé to vidí tak, že úspěšnost řešení problémů je hlavně v spolupráci se zákonnými zástupci, tedy rodiči. Možnost kvalita vychovatele označily čtyři vychovatelé.

Víte, jaká výchovná opatření může vychovatel, vedení DM udělit za porušení nebo nerespektování vnitřního řádu?	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) určitě ano-všechny	2	3	4	6
b) myslím, že ano	38	38	0	0
c) ani ne-některé	5	7	0	0
d) určitě ne	3	1	0	0

Tabulka 6: Výsledky hodnocení otázky č. 6

U vychovatelů byla zjištěna stoprocentní shoda, všichni vědí, jaká výchovná opatření podle vnitřního řádu domova mládeže mohou udělit. Sedmdesát šest žáků si myslí, že to ví, jen čtyři žáci to určitě neví. S vnitřním řádem jsou žáci hromadně obeznámeni na začátku školního roku, a ještě jednotlivě po skupinách na týdenní schůzce skupiny. Mají možnost zjistit si to na internetových stránkách školy a domova mládeže a je to i v tištěné podobě vyvěšeno na nástěnce ve veřejných prostorech domova mládeže.

Problémové a nežádoucí chování žáků lze nejrychleji řešit:	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) fyzickým trestem	3	0	0	0
b) výchovným opatřením jako je napomenutí vychovatele, důtka, podmíněčné vyloučení a podobně	12	14	1	0
c) křikem	2	0	0	0
d) důraznou domluvou	31	35	3	6

Tabulka 7: Výsledky hodnocení otázky č. 7

V obou případech došlo ke shodě. Důrazná domluva je nejrychlejší způsob řešení nežádoucího chování žáka. Je k tomu potřeba dostatek pedagogické zkušenosti, jinak nemusí mít žádný nebo jen minimální efekt. Důležitá je praxe a způsob vedení diskuse nebo konfrontace. Myslí si to šedesát šest žáků a devět vychovatelů. Tři žáci uvedli jako možnost řešení fyzický trest.

Která výchovná opatření se podle vás za porušení nebo nerespektování vnitřního řádu uděluje nejčastěji?	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) napomenutí skupinového vychovatele	32	43	3	6
b) důtka ředitele	2	0	1	0
c) podmíněčné vyloučení	9	2	0	0
d) ukončení pobytu	5	4	0	0

Tabulka 8: Výsledky hodnocení otázky č. 8

I v tomto případě došlo ke shodě mezi žáky a vychovateli. Napomenutí skupinového vychovatele je v DM udělováno nejčastěji. Z rozhovorů s vychovateli je zřejmé, že neměli důvod udělit opatření jiné – horší. Většinou konflikt řeší domluvou.

Má osobnost vychovatele vliv na celkové chování výchovný skupiny?	Počet odpovědí			
	Žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) určitě ano	18	10	3	4
b) myslím, že ano	27	36	1	2
c) ani ne	2	3	0	0
d) určitě ne	1	0	0	0

Tabulka 9: Výsledky hodnocení otázky č. 9

Šedesát čtyři žáků si myslí, že ano a sedm vychovatelů si je jistých, že osobnost vychovatele má vliv na celkové chování ve skupině.

To, jak se žije v rodině, má vliv na chování žáka na internátě a DM?	Počet odpovědí			
	žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) určitě ano	34	41	4	6
b) myslím, že ano	9	6	0	0
c) ani ne	3	2	0	0
d) určitě ne	2	0	0	0

Tabulka 10: Výsledky hodnocení otázky č. 10

Tři čtvrtiny z dotázaných žáků a všichni vychovatelé se shodují, že návyky chování z rodiny jednoznačně mají vliv na chování žáka v domově mládeže.

Umí se vychovatelé vašeho internátu a DM vcítit do chování žáka, aby tak pochopili příčiny jeho chování?	Počet odpovědí			
	žáci		vychovatelé	
	DM č. 1	DM č. 2	DM č. 1	DM č. 2
a) určitě ano	2	0	4	5
b) myslím, že ano	10	9	1	0
c) ani ne	11	5	0	0
d) určitě ne	25	35	0	0

Tabulka 11: Výsledky hodnocení otázky č. 11

Zde je vidět předpokládaný nepoměr a neshody v názorech. Z praxe se potvrzuje, že žák si myslí, že jej nikdo nechápe. Naopak vychovatel je přesvědčen, že chování žáka chápe. Empatie je součástí emoční inteligence a je potřeba ji trénovat na vzdělávacích seminářích, přednáškách a aktivitách pod dohledem odborníka z oboru psychologie. Ne každý vychovatel je ochoten a má schopnost vcítovat se a pracovat s emocemi

druhých. I tak si devět vychovatelů myslí, že jsou empatičtí a umí se vcítit do chování žáka.

4.6 Polostrukturované rozhovory s vybranými vychovateli

Doplňkový výzkum byl realizován prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru se čtyřmi vybranými vychovateli, kteří souhlasili s vyplněním a zveřejněním jejich odpovědí.

Motivace žáků pro spolupráci probíhá v domově mládeže společnými aktivitami a rozhovory. Žáci jsou rádi, když se jim vychovatelé věnují a najdou si na ně čas. Z rozhovorů dále vyplynulo, že žáci nejraději provozují rukodělné a výtvarné činnosti. Druhá oblíbená aktivita je sport.

Podle odpovědí vychovatelů by žáci nejvíce potřebovali milující rodinu, empatii, zájem o jejich problémy a o ně samotné, jasně stanovená pravidla a pravidelnou komunikaci.

Při práci s žáky používají vychovatelé osobní pohovor nebo domluvu. Projevy nevhodného chování řeší nejčastěji domluvou, odepřením výhod a napomenutím. Podle vnitřního řádu nejčastěji uplatňují z výchovných opatření napomenutí skupinového vychovatele.

Z kladných výchovných opatření je nejčastěji využívána pochvala, příležitostně povolení mimořádné vycházky, v ojedinělých případech věcný dar (například: k pololetí nebo o Vánocích).

Problematika chování žáků s ohledem na vnitřní řád z pohledu vychovatelů:

1. Kdy jste naposledy četl/a vnitřní řád domova mládeže?

Participant 1: *Vnitřní řád čtu průběžně, máme ho zveřejněný na stránce školy, ale když ho nutně potřebuji, podívám se na nástěnku v kanceláři nebo na chodbě. Vždycky, když si nejsem jistá, podívám se. Nebo když potřebuji žáka upozornit, tak si s ním stoupnu k nástěnce, kde je vyvěšený vnitřní řád, aby se podíval, co udělal špatně.*

Participant 2: *Před osmi dny*

Participant 3: *K otázce, kdy jsem naposledy četla VŘ domova mládeže odpovídám, že v okamžiku, kdy se objeví nějaký problém. Naposledy jsem jej četla při nástupu nového žáka asi před 2 týdny.*

Participant 4: *Začátkem školního roku, na skupinovém setkání, kde jsem s VŘ seznámovala žáky.*

2. Znáte opatření, která vám vnitřní řád domova mládeže nabízí?

Participant 1: *Ano znám je, kladné i negativní. Ale přiznám se, že negativní opatření využívám méně častěji. Raději volím domluvu, osobní pohovor s žákem a pochvala je velmi motivující.*

Volba výchovného opatření je ovlivněna závažností přestupku. Proto škálu výchovných opatření nevyužívám popořadě. Opakované přestupky posuzuji přísněji. Každé výchovné opatření musí mít sankční, ale hlavně výchovný cíl.

Participant 2: *Ano*

Participant 3: *Ano, za svojí několikaletou praxi jako vychovatelka jsem se opatření VŘ naučila. Zejména když vyvstane problém s chováním žáka. Více používám v praxi pochvalu než, abych používala negativní opatření – tresty. Vždy dbát na to, aby žák rozuměl a pochopil závažnost problému. Kladné řešení pochopí vždy bohužel u trestů je to problematičtější. Někteří žáci neznají mantinely svého chování v kolektivu.*

Participant 4: *Ano, znám opatření, která vnitřní řád nabízí.*

3. Opíráte se o vnitřní řád, při řešení kázeňských situací?

Participant 1: *Samozřejmě opírám. Ale když mám říct pravdu, není mi jasné, jakou sankci konkrétně bych měla udělit. Chybí mi sankční řád, to jest popsání konkrétního přestupku nebo situace a následně doporučení kázeňského opatření.*

Participant 2: *Rozhodně a zároveň o legislativní normu.*

Participant 3: *Vždy se opírám o kázeňský řád. Upřednostňuji často kladná výchovná opatření než negativní. Zejména prodlouženou vycházku, pochvalu vychovatele nebo využití bezplatné nebo částečně hrazené účasti na kulturní anebo sportovní akci.*

Participant 4: *Ano, ve většině případů pracuji s VŘ v situacích, které musíme často řešit.*

4. Navrhoval/a byste nějaké úpravy vnitřního řádu?

Participant 1: Součást odpovědi na otázku číslo pět.

Participant 2: *At' tam není tolik bodů typu: musím, musím, musím, musím, musím a zároveň: je zakázáno, je zakázáno, je zakázáno.*

Participant 3: *Ano. Navrhuji přidat zákaz vycházek.*

Participant 4: *Ano právě s kolegyní pracujeme na změně vnitřního řádu*

5. Jsou podle vás nějaké nedostatky ve vnitřním řádu, pokud ano, jaké?

Participant 1: *Ano. Určitě bych navrhla VŘ zvlášť pro Internát a zvlášť pro DM. Je potřeba rozlišovat mezi žáky se speciálně-pedagogickými potřebami a normou. A taky, jak jsem už v*

odpovědi na předcházející otázku odpověděla, doplnila bych sankční řád. Klidně jako přílohu k VŘ.

Taky mi chybí popis výjimek z VŘ, o které může ubytovaný žák požádat svého skupinového vychovatele, nočního vychovatele, nebo vedoucího vychovatele. Například: řešení osobních problémů, problémy se stravováním, povolení vycházky mimo doby, prodloužení osobní večerky z důvodu sledování televize, nebo doděláná úkolu, řešení konfliktu se spolubydlícím, nebo přeřazení do jiné výchovné skupiny.

Participant 2: *Myslím si, že ano. Určil jsem 2.vychovatele, aby jej upravili. Každopádně by bylo dobré, kdyby na úpravě participovali žáci ubytovaní v DM.*

Participant 3: *Myslím, že VŘ je dobře postavený a v praxi funkční.*

Participant 4: *Náš internát se v loňském roce rozdělil na internát pod školou a DM. Některé body VŘ je tedy třeba upravit.*

6. Jaké využíváte odměny stanovené vnitřním řádem?

Participant 1: *Nejčastěji využívám pochvalu skupinového vychovatele. Také v prosinci, v období Vánoc se na vánoční besídce dává věcný dar žákům, kterých navrhne skupinový vychovatel za nějaký čin, zásluhy, nebo reprezentaci internátu.*

Participant 2: *Zhruba jednou, dvakrát ročně, věcnou odměnu a žáci internátu mohou dostat pochvalu třídního učitele. Ta je využita maximálně 2x ročně.*

Participant 3: *K tomu mohu říci, že vždy upřednostňuji kladné hodnocení, které jsem popsala v odpovědi č.2. Zdůrazňuji, že jako vychovatelé navrhujeme i věcné dary k příležitosti Vánoc nebo úspěšným výsledkům studia.*

Participant 4: *Převážně to jsou pochvaly, ale i věcné odměny.*

7. Jaké využíváte tresty stanovené vnitřním řádem?

Participant 1: *Napomenutí skupinového vychovatele.*

Participant 2: *Napomenutí skupinového vychovatele-velmi často. Důtka ředitele školy-občas. Podmínečné vyloučení a vyloučení – odhadem dvakrát za pět let.*

Participant 3: *Tresty nerada používám, ale v případě opakovaného porušení vnitřního řádu vždy s rozmyslem použiji tresty dané vnitřním řádem. Zejména napomenutí vychovatele.*

Participant 4: *Zatím jsem využila pouze napomenutí skupinového vychovatele, našťastí jsem jiné doposud nemusela použít.*

8. Využíváte i jiná nápravná opatření, která nejsou stanovena ve vnitřním řádu?

Participant 1: *Ne*

Participant 2: *Ano, náš areál a společné prostory je potřeba neustále udržovat v čistotě.*

Participant 3: *Snažím se s problematickým žákem promluvit, v mnoha případech stačí domluva a vysvětlení možných trestů.*

Participant 4: *Ano využívám i jiná motivační nápravná opatření, například prodloužené osobní volno. Tuto možnost bychom rádi navrhli zařadit do úprav VŘ.*

9. Jste v kolektivu sjednocení v názoru na uspořádání vnitřního řádu?

Participant 1: *Myslím si, že ano. Jakékoliv připomínky, nápady k chodu DM řeší všechny strany. Jde hlavně o vzájemnou informovanost, otevřenost, aby všechny strany byly spokojené, aby výchovně vzdělávací proces byl zdárný a v souladu se zájmem žáka.*

Participant 2: *Více méně ano.*

Participant 3: *S kolegy jsme za jedno, aktivně se podílíme při sestavování vnitřního řádu domova mládeže.*

Participant 4: *Zatím pro domov mládeže a internát pod školou funguje jeden VŘ, a tak nejsme s kolegy sjednoceni. Právě proto budeme s kolegy VŘ upravovat, aby vyhovoval všem vychovatelům, a především jejich svěřencům.*

10. Která opatření jsou podle vás nejvíce přínosná, která přínosná nejsou?

Participant 1: *Podle mě, já to vidím tak, že pochvala i za maličkost je silnou motivací. To, že budu pořád žáka napomínat a udělovat tresty, nikam nevede. Když budu na něj pedagogicky působit, vysvětlovat proč dělat to a ne ono, má to v konečném důsledku lepší výsledek.*

Participant 2: *Nedokážu odpovědět.*

Participant 3: *Nejvíce podle mého názoru je vždy kladné hodnocení, pochvala je u žáků vždy na prvním místě. Tresty sama nerada používám, jen v krajních případech.*

Participant 4: *Nejvíce přínosná jsou kladná motivační opatření. Žáci se často snaží získat pochvalu nebo odměnu. V případě negativních napomenutí si z nich žáci víceméně nic nedělají a nemají snahu na svém chování něco měnit.*

11. Kdo a kdy seznamuje žáky s vnitřním řádem?

Participant 1: *Při podání přihlášky a osobní návštěvě žáka se zákonnými zástupci informuje o ustanoveních VŘ provázející vychovatel, nebo zástupce. Na začátku nástupu žáka k ubytování ho informuje skupinový vychovatel. Pak je to na společné schůzce, na začátku školního roku, kde informace o vnitřním řádu podává zástupce pro mimoškolní činnost. Pak se průběžně na skupinových schůzkách upevňuje.*

Participant 2: *Visí na stránkách školy, tři před vychovatelnami. V den nástupu do domova mládeže podepisují žáci i rodiče, že se seznámili s vnitřním řádem domova mládeže, nejdůležitější body jsou jim odprezentovány. V první polovině září skupinový vychovatelé řeknou jednotlivé body vnitřního řádu domova mládeže a zástupce ředitele pro mimoškolní činnosti během září uspořádá informační sezení ohledně BOZ a vnitřního řádu domova mládeže.*

Participant 3: *S vnitřním řádem domova mládeže se žák i jeho zákonní zástupci seznámí už při zápisu, později při nástupu do DM a opakuje se skupinovými vychovateli při pravidelných skupinových schůzkách a v případech porušení vnitřního řádu domova mládeže též následují zopakování všech pravidel.*

Participant 4: *Žáky seznamují skupinová výchovatelé hned při nástupu do domova mládeže. Žáci podepisují seznámení s vnitřním řádem a dokument s podpisy žáků se ukládá do deníku výchovné skupiny.*

12. Vaše zkušenosti s nejpřísnějším trestem?

Participant 1: *Za dobu mé pedagogické praxe jsem udělila jen napomenutí skupinového vychovatele. Většinou kázeňské problémy nebyly tak vážné, abych musela udělit něco přísnějšího.*

Participant 2: *Podmínečné vyloučení.*

Participant 3: *Za mých x let výchovatelé jsem navrhla vyloučení z domova mládeže. Neboť žák opakovaně nedodržel vnitřní řád, požíval alkohol. Toto považuji za hrubý kázeňský přestup.*

Participant 4: *Nejpřísnější trest, který jsem udělila bylo napomenutí skupinového vychovatele. Po napomenutí se neprohlubovaly problémy, kvůli kterým bylo uděleno, avšak výraznější zlepšení také nenastalo.*

13. Jaké jsou výsledky u žáků při využívání výchovných opatření?

Participant 1: *Slova, která si řekneme, padly vždycky na úrodnou půdu. Všechno je o komunikaci, vztahu a empatii. Žáci vycítí, jestli je chápete, jestli jim chcete pomoci. Nebo jen hledáte záminku na udělení trestu. Musí zjistit, že se můžou obrátit na vychovatele s jakýmkoli problémem a že všechno se dá vyřešit k vzájemné spokojenosti. Žáci pak nemají žádný důvod porušovat stanovená pravidla VŘ.*

Participant 2: *Za prvé jsou pro ně jen formálního charakteru. Nejvíce pomáhá osobní domluva a „zvýšený pedagogický dohled“.*

Participant 3: *Mohu říci, že se v jednání s žáky snažím vždy o empatii, snažím se pochopit, proč někteří žáci porušují pravidla. Rozhovory vedu mezi čtyřma očima. Věřím, že žáci vycítí, kdo má pro ně pochopení. Jejich důvěru snažím vždy nezklamat.*

Participant 4: *Pokud se pracuje s pozitivně motivačními opatřeními, bývají výsledky velmi dobré. Při využívání napomenutí nebo podmínek vyloučení, se převážně s úspěchem a změnou chování žáků nesetkávám.*

Při rozhovoru jsem předložila dotazník obsahující třináct otázek vybraným vychovatelům ze dvou různých domovů mládeže. Z polostrukturovaného rozhovoru se zjistilo, že ve většině odpovědích se jednotliví vychovatelé shodovali, na škálové hodnotě nebyly velké rozdíly. Všichni čtyři participanti znají obsah vnitřního řádu, který používají při každodenní práci s žáky. V prvním domově mládeže již pracují na rozdělení vnitřního řádu na dvě části, a to zvláště pro domov mládeže a pro internát, jelikož je rozdíl mezi potřebami jejich žáků. Jeden z vychovatelů by byl pro upuštění příkazových výrazů typu „musí, musí“ a „je zakázáno.“ Také doporučuje spoluúčast samotných žáků při tvorbě a případných úpravách ve vnitřním řádu domova mládeže.

Vychovatelé se shodují v názoru, že je nutný individuální přístup k jednotlivým žákům při řešení jejich výchovných a kázeňských problémů, ideálně pak řešit tyto problémy mezi čtyřma očima, kde si vysvětlí problém a často si i nad vnitřním řádem ukážou část, kterou žák porušil. Převážně využívají kladná řešení konfliktů, zejména pochvaly a jiné pozitivně motivující řešení, jelikož mají mnohem lepší účinek, než-li použití negativních prostředků, jako jsou zákazy, napomenutí či důtka. V mnoha případech jsou totiž zákazy a napomenutí žáky ignorovány, nic si z nich nedělají a není po takovém řešení vidět žádné výrazné zlepšení v chování. Podle odpovědí účastníků je patrné, že nejčastějším řešením konfliktů patří domluva, pohovor s žákem, popřípadě odměna.

4.7 Závěry výzkumného šetření a doporučení pro praxi

Vyhodnocení dotazníkového šetření a rozhovorů potvrdila, že nejčastější příčinou problémového chování žáka v domově mládeže je vědomý i nevědomý vzdor jako projev nesouhlasu. Vědomě neuznává zákazy a příkazy dané vnitřním řádem domova mládeže. Dle výpovědí dotázaných vychovatelů je patrné, že problémový žák většinou své nevhodné chování neřeší. Myslí si, že na jeho chování není nic špatného a často si ho ani neuvědomuje. Pokud se žák chová nevhodně, může to být z důvodu, aby se zviditelnil před kolektivem, nebo aby "uhájil" svou pozici ve skupině. Z dotazníkového šetření vyplývá, konkrétně z otázky číslo deset, že rodina má značný vliv na to, jak se žák chová v domově mládeže. Nevhodné chování žáka lze co nejdříve vyřešit důraznou do-

mluvou a její účinnost závisí na osobnosti vychovatele, jeho zkušenostech z pedagogické praxe, citlivým nebo autoritativním přístupem. Z dotazníkového šetření vyplývá, že výchovná opatření v domovech mládeže jsou dostatečná, nejčastěji se uděluje napomenutí skupinového vychovatele.

Zajímavou odpověď nabídla otázka číslo jedenáct, kdy si devět z deseti dotázaných vychovatelů myslí, že se umí vcítit do chování žáka, ale šedesát z devadesáti sedmi dotázaných žáků si myslí, že to vychovatelé rozhodně neumí.

Moje počáteční myšlenka byla, že nejčastější příčinou nevhodného chování žáka je neoblíbenost vychovatele jako osoby, autority, pedagoga samotného. Tato hypotéza se však z dotazníkového šetření nepotvrdila.

Z uvedeného vyplývá, že vychovatelé by se měli více zaměřit na motivaci v oblasti výchovy k volnočasovým aktivitám, které řeší i problematické chování některých žáků. Společně strávený čas vede ke společným zážitkům mezi žákem a vychovatelem. Vzájemný respekt a zároveň přátelský vztah mezi vychovatelem a žákem snižuje riziko nevhodného chování žáka.

Při řízené činnosti žák společně s vychovatelem komunikují, budují si určité vztahy, a na základě výsledků společné činnosti je možné upřednostnit výchovná opatření jako je pochvala, odměna nebo udělení mimořádně vycházky. Sami vychovatelé mají možnost pracovat na konečné podobě vnitřního řádu, musí ale vycházet z nadřazených pedagogických dokumentů jakými jsou Školní vzdělávací program a příslušné legislativy např. Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Je vhodné oddělit, nebo odlišit znění vnitřního řádu pro ubytované žáky v domově mládeže a na internátu. Též je na místě pedagogicko-psychologická intervence, více komunikovat a spolupracovat se zákonnými zástupci problémových žáků.

Vedoucí pracovníci mohou v rámci hospitační činnosti intenzivně sledovat výchovný proces vychovatele i komunikaci se žáky. Podpořit zájem vychovatelů na dalším vzdělávání, účasti na vhodných seminářích, kurzech a přednáškách z oblasti psychologie a pedagogiky.

Zákonní zástupci problémových žáků by měli být průběžně informováni o možném řešení rizikového chování jejich dětí. Ale zároveň bych doporučila, aby vychovatelé komunikovali se zákonnými zástupci i v případě pochvaly či ocenění. I to může mít vliv na předcházení rizikového chování žáka v domově mládeže. Při projednávání jejich nevhodného chování a přestupků musí být zákonní zástupci přítomni ve školském ubytovacím zařízení. Zodpovědnost zůstává vždy na zákonných zástupcích.

Při volbě kázeňských opatření se přihlíží k předchozímu chování žáka, k jeho aktivitám a celkovému zapojení se do fungování v ubytovacím zařízení. Každý žák je jedinečná osobnost, proto by měl vychovatel vždy volit taková výchovná opatření s přihlédnutím, na schopnost žáka pochopit a změnit své chování.

5 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo v rámci tématu Vnitřní řády domovů mládeže s aspektem na výchovná opatření, zjistit prostřednictvím shrnutí poznatků z dané oblasti, zda jsou využívány všechny možnosti opatření dané legislativou i vnitřními řády vybraných domovů mládeže.

Hlubkovou analýzou dvou vnitřních řádů vybraných domovů mládeže jsem se zaměřila na výchovná opatření. Hledala jsem odpovědi na tři výzkumné otázky, které jsem si stanovila ve výzkumném šetření.

Vnitřní řády jsou základním pedagogickým dokumentem a vychází z legislativy. Je na každém školském zařízení, jaké bude jeho znění. Na tvorbě se podílí vybraný kolektiv spolu s vedením a je "ušitý na míru". Proto se můžou vnitřní řády lišit v drobnostech, jak jsem měla možnost zjistit porovnáním dvou vnitřních řádů vybraných domovů mládeže.

Z dotazníkového šetření jsem získala odpověď na druhou výzkumnou otázku: Jak žáci nahlíží na kázeňské problémy, nevhodné chování a výchovná opatření ve vnitřním řádu. Žáci se shodují v tom, že na svém chování nevidí nic špatného, vědomě neuznávají zákazy a příkazy stanovené vnitřním řádem domova mládeže. Na řešení často stačí důrazná domluva vychovatele.

Polostrukturovaný rozhovor mi dal odpověď na třetí výzkumnou otázku. Výsledky neprokázaly, že výchovná opatření jsou neúčinná. Pedagogické působení vychovatele, jeho motivace, společně strávený čas a komunikace vede k prevenci a řešení nevhodného chování žáka.

Z dat získaných výzkumným šetřením vyplývá, že práce vychovatele je velmi náročná, neboť jsou nuceni řešit velmi často, téměř každodenně, konfliktní či problémové situace. Samotný průběh řešení těchto situací ovlivňují osobnostní charakteristiky vychovatele a jeho odborné znalosti získané studiem literatury nebo praxí, ale také vnitřní řád domova mládeže. Přestože pravidla určená vnitřním řádem domova mládeže jsou závazná a je nutné vyžadovat jejich plnění, je také zapotřebí posuzovat každou situaci

i jedince individuálně, s přihlédnutím k jeho osobnostním charakteristikám a specifickým.

Problematika domovů mládeže a internátů mě velmi zaujala, a přestože jsem měla díky covidovým opatřením možnost poznat tyto organizace především prostřednictvím on-line kontaktů, ráda bych se ve svém budoucím profesním životě chtěla věnovat práci vychovatele.